

Sytuacja osób starszych w kontekście doświadczeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku

Wiesława Borczyk¹

Zainteresowanie problematyką ludzi starszych wynika z faktu, że Polska należy do krajów starzejących się społeczeństw, gdzie populacja ludzi starszych jest liczniej reprezentowana niż pokolenie ludzi młodych. 13, 8 % ludności Polski to osoby w wieku 65 lat i więcej (dane GUS z 2011 r.– Rocznik demograficzny z 2012 r.). Prawie 7,8 mln Polaków to osoby w wieku 60 plus. Oznacza to, iż w społeczeństwie polskim mamy do czynienia ze starością demograficzną, albowiem przyjmuje się, że społeczeństwa, w których odsetek osób po 60. roku życia przekroczył 12%, a po 65. roku życia 8% – to społeczeństwa demograficznie stare.²

Dostępne prognozy demograficzne wskazują, że proces starzenia się polskiego społeczeństwa będzie postępował w ciągu najbliższych dekad. Z danych EUROSTATU wynika, iż w 2020 r. osoby po 60. roku życia stanowiąc będą blisko 25% ludności polskiego społeczeństwa.

U każdego człowieka, starzenie, mimo wspólnych cech, przebiega w sposób indywidualny i z odmienną dynamiką. Udział osób starszych w życiu społecznym zależy nie tylko od ich zdrowia i zasobów ekonomicznych, ich pozycji w społeczeństwie, ale także od aktywności intelektualnej, edukacyjnej, kulturalnej i fizycznej oraz warunków, sprzyjających rozwijaniu i utrzymywaniu takiej aktywności.

¹ **Wiesława Borczyk** – radca prawny, inicjatorka utworzenia i prezes Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku; organizatorka Stowarzyszenia Sądecki UTW w Nowym Sączu i jego prezes. Specjalistka w obszarze prawno-organizacyjnych aspektów organizacji i funkcjonowania jednostek sektora publicznego i prywatnego oraz autorka publikacji z tego zakresu. Wykładowca i trener oraz ekspert ds. Osób Starszych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Posiada wieloletnie doświadczenie w zakresie obsługi prawnej jednostek samorządu terytorialnego. Odznaczona Złotym Krzyżem zasługi przez Prezydenta RP za działalność na rzecz rozwoju Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce.

² *O sytuacji ludzi starszych* pod redakcją Józefiny Hryniewicz – II Kongres Demograficzny 2012, Warszawa 2012; Małgorzata Halicka, Emilia Kramkowska

Uniwersytety trzeciego wieku (UTW) pełnią rolę ważnych placówek edukacyjno - aktywizujących dla osób starszych. Umożliwiają seniorom nie tylko aktualizację wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności ale także aktywne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnych. Inspirują, poprzez wielopłaszczyznowe działania, do szeroko rozumianej aktywności indywidualnej i społecznej coraz większe rzesze polskich emerytów.

Rosnące, z roku na rok, zainteresowanie osób starszych 60 + uczestnictwem w organizowanych przez uniwersytety trzeciego wieku różnych formach aktywności jest wyrazem zmieniającej się świadomości społecznej i obywatelskiej, w trosce o lepszą jakość życia na emeryturze. Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie sytuacji społecznej osób starszych w kontekście doświadczeń uniwersytetów trzeciego wieku.

Uniwersytety trzeciego wieku (UTW) animatorami działań na rzecz edukacji, aktywizacji i integracji osób starszych.

Rozwój UTW w Polsce 1975-2012

Początki działalności UTW w Polsce sięgają roku 1975, w którym powstał pierwszy UTW przy Centrum Medycznym Kształcenia Podyplomowego w Warszawie, z inicjatywy gerontologa prof. dr med. Haliny Szwarc. Była to wówczas 3 placówka UTW na świecie, wzorująca się francuskim modelem UTW. Twórcą UTW był Pierre Vellas, profesor prawa międzynarodowego i socjologii na Uniwersytecie w Tuluzie. W 1973 r. utworzył pierwszy UTW oraz zdefiniował jego misję i cele, jako włączanie osób starszych do kształcenia ustawicznego i inspirowanie do różnorodnych działań aktywizujących intelektualnie i fizycznie, wyzwalających ekspresję artystyczną a także prowadzenie badań dotyczących procesu starzenia się społeczeństwa (model klasyczny UTW).

W latach 80- tych i 90- tych minionego stulecia w Polsce działało zaledwie kilkadziesiąt uniwersytetów, przede wszystkim w uczelniach wyższych, według klasycznego modelu francuskiego. Gwałtowny wzrost liczby UTW nastąpił na przełomie XX i XXI wieku i miał związek z transformacją ustrojową, kształtowaniem się społeczeństwa obywatelskiego oraz

z powstaniem samorządu terytorialnego. Wtedy właśnie zaczęły powstawać UTW także poza uczelniami wyższymi, jako stowarzyszenia i fundacje oraz w samorządowych jednostkach organizacyjnych (np. w bibliotekach, centrach kultury, centrach kształcenia ustawicznego itp.)

Aktualnie w Polsce UTW działają w zróżnicowanych formach organizacyjno-prawnych. Generalnie można wyróżnić 3 typy UTW.

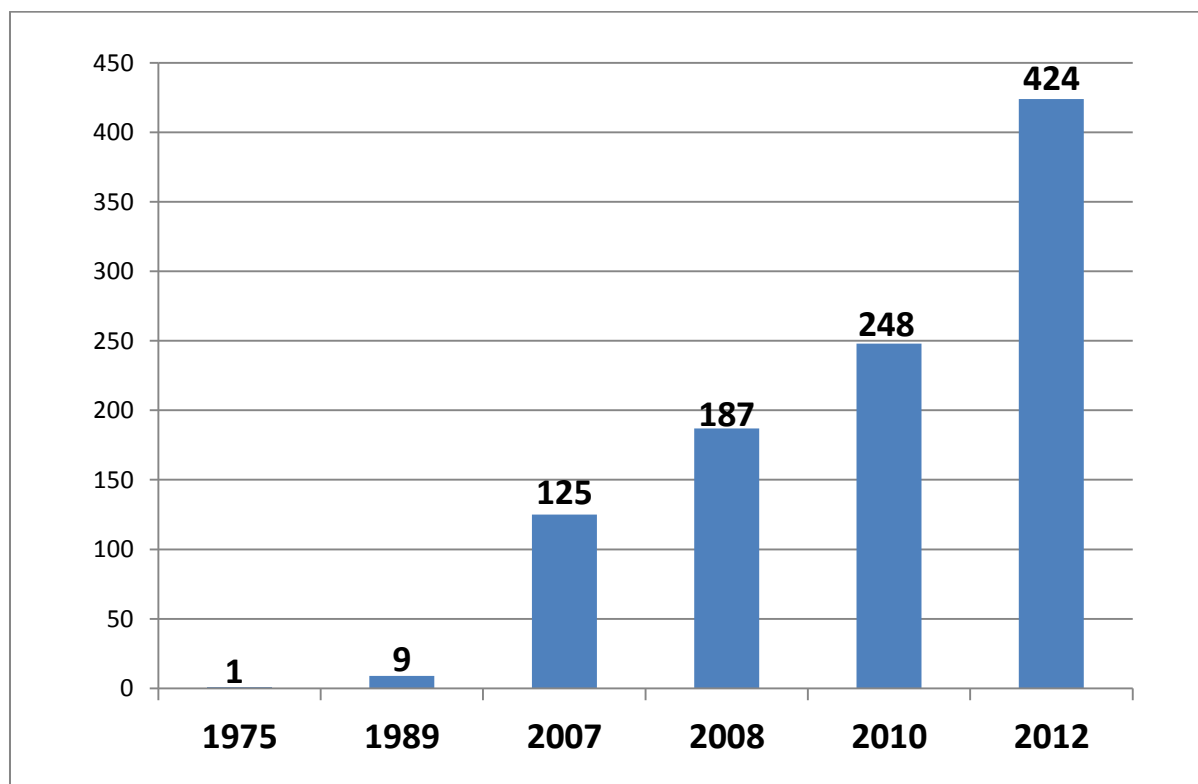
Typ I: *UTW stanowiące integralną część uczelni wyższej, publicznej lub niepublicznej*, powołane przez władze uczelni i kierowane przez pełnomocnika rektora. Uczelnia określa zasady działania UTW i na ogół wspiera je w organizacji zajęć dydaktycznych.

Typ II: *UTW utworzone z inicjatywy osób starszych, jako samodzielne stowarzyszenia lub fundacje/organizacje pozarządowe* – działające na podstawie ustawy prawo o stowarzyszeniach, ustawy o fundacjach oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Posiadają osobowość prawną. Samodzielnie organizują zajęcia i zaplecze logistyczne. Władze wybierane są zgodnie ze statutem stowarzyszenia. Współpracują z uczelniami wyższymi (patronat naukowy) i jednostkami samorządu lokalnego oraz organizacjami pozarządowymi. Niektóre stowarzyszenia lokalne, niebędące stowarzyszeniami UTW, w ramach swojej organizacji, także tworzą i prowadzą działalność UTW.

Typ III: *UTW utworzone w strukturach jednostek organizacyjnych samorządu lokalnego (np. centrach kultury, centrach kształcenia ustawicznego, bibliotekach, ośrodkach pomocy społecznej)*. Władze samorządowe określają zasady działania UTW oraz udzielają wsparcia (np. udostępnianie sal, dofinansowanie zajęć).

Liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku wg województw, grudzień 2012.
(źródło: Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW)

Rozwój UTW w latach 1975-2012 (źródło: Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW)

Zasadniczy wpływ na zakres i formy prowadzonej działalności ma zróżnicowany status prawno - organizacyjny UTW oraz ich możliwości logistyczne i finansowe. Oprócz modelu klasycznego UTW, jaki realizują głównie UTW w uczelniach wyższych, powstały modele pośrednie, łączące elementy edukacyjne, artystyczne, klubowe, rekreacyjno - ruchowe i społeczne, głównie w stowarzyszeniach UTW i UTW w jednostkach organizacyjnych samorządu lokalnego.

Ilościowo, najwięcej UTW powstało w województwach mazowieckim, śląskim, dolnośląskim, małopolskim i wielkopolskim. Wśród czynników, jakie miały istotny wpływ na ilość powstających, nowych UTW trzeba wskazać przede wszystkim tendencję wzrostową liczby emerytów w latach 2002-2010 (*dane: GUS - www.gus.gov.pl*). Istotnym wsparciem dla rozwoju placówek UTW była pomoc w postaci programu Polsko - Amerykańskiej Fundacji Wolności w latach 2005-2008 (*www.pafw.pl/programy/*), w wyniku której dofinansowano działalność ponad 130 UTW.

Na koniec 2012 roku liczba UTW wynosiła 424. Najliczniejszą grupę stanowiły organizacje pozarządowe – głównie stowarzyszenia UTW, które na ogół współpracują zarówno z samorządem i instytucjami lokalnymi, z uczelniami wyższymi i środowiskiem akademickim oraz innymi organizacjami pozarządowymi (*dane: Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW*).

Analizując dotychczasową dynamikę rozwoju sektora UTW, a także zauważalną i docenianą przez organy państwowe działalność ruchu społecznego UTW (np. rok 2012 Rokiem UTW- uchwała Senatu RP) oraz wzrost rangi kształcenia ustawicznego, rozwoju kompetencji, wiedzy dla wszystkich, uczenia się przez całe życie (np. Strategia Lizbońska, Plan Madrycki) można założyć, że w kolejnych latach ilość placówek UTW będzie nadal rosła.

Szacunkowo ocenia się, że ogólna liczba osób starszych zrzeszonych w UTW wynosi ponad 100 tys. osób i z roku na rok, wzrasta. Uczestnikami UTW są głównie emeryci jak również osoby w wieku przedemerytalnym. Przyjęto się ich nazywać słuchaczami, studentami lub członkami UTW. Wieloletnia działalność UTW zmieniła obraz osób starszych. Wskazała na

możliwość uczenia się bez względu na wiek, na rozwój aktywności intelektualnej, artystycznej i fizycznej także w wieku emerytalnym. Studenci UTW, w stosunku do swoich rówieśników, na ogół okazują się osobami pozytywnie postrzegającymi swoje życie, są gotowe do poszukiwania nowych zainteresowań.

Finansowanie UTW ma charakter zróżnicowany. W stowarzyszeniach UTW członkowie wpłacają składki członkowskie i inne opłaty (np. wpisowe, opłaty za legitymacje słuchacza), ustalone przez władze stowarzyszenia. W uczelniach wyższych i jednostkach organizacyjnych samorządu lokalnego wysokość opłat określają odpowiednie organy zarządzające.

Istotne znaczenie dla kondycji finansowej i bogactwa oferty UTW mają dotacje pozyskiwane w ramach konkursów grantowych. Korzystają z nich głównie UTW mające status organizacji pozarządowych.

Znacznie rzadziej UTW wykorzystują możliwości finansowania działalności z darowizn od instytucji, firm i osób fizycznych, z dotacji ze źródeł rządowych, środków Unii Europejskiej, krajowych i zagranicznych programów pomocowych a także z dochodów z przekazania 1% podatku. W wielu UTW brak jest bowiem wiedzy i umiejętności potrzebnych, by starać się o tego rodzaju fundusze.

Nowatorskim rozwiązaniem jest Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013, w ramach którego ogłoszony konkurs grantowy stwarza możliwość pozyskania dotacji także dla UTW nie będących organizacjami pozarządowymi, a uczestniczących w projektach, w charakterze partnerów.

Podstawą organizacji i funkcjonowania UTW jest aktywność i praca społeczna ich członków oraz wolontariuszy, co sprawia, że działalność UTW jest postrzegana jako niezwykle cenna inicjatywa społeczeństwa obywatelskiego. Z uwagi na nieformalny charakter edukacji osób starszych, zarówno organizacja jak i funkcjonowanie UTW oraz program edukacyjno-aktywizujący mają charakter zindywidualizowany (autorski) i uzależnione są od warunków lokalnych oraz od statusu formalno - prawnego UTW. Szczegółowe zasady organizacji i funkcjonowania określają statuty, regulaminy i inne dokumenty wewnętrzne UTW.

W oparciu o statystyki oraz badania UTW, można stwierdzić, że ciągu 37 lat działalności UTW wyodrębniło się co najmniej kilka typów uniwersytetów, różniących się strukturą organizacyjną, profilami działania i ofertą edukacyjną.

Przykładowa struktura organizacyjna Uniwersytetu Trzeciego Wieku:

- lider UTW (prezes/zarząd, koordynator, kierownik, osoba zarządzająca);
- sekcje;
- zespoły;
- komisje;
- samorząd słuchaczy;
- rada programowo-naukowa/ rada programowa;
- sąd koleżeński;
- zespół redakcyjny biuletynu UTW.

Przykładowa struktura samorządu słuchaczy:

- starosta;
- wicestarosta;
- członkowie samorządu.

Przykładowa struktura rady programowo-naukowej:

- przewodniczący;
- zastępca/ zastępcy;
- członkowie rady.

Planując rozwój UTW najczęściej wskazują na rozszerzenie oferty edukacyjno- aktywizującej o nowe tematy, włączenie większej liczby seniorów do działań UTW, pozyskanie środków finansowych z nowych źródeł, pozyskanie nowych partnerów oraz realizację projektów i działań na rzecz lokalnej społeczności.

Jako bariery i ograniczenia utrudniające rozwój istniejących UTW wskazywane są m.in. nieznaczne zasoby finansowe i materialne, brak bazy lokalowej na sekretariat (biuro), trudności z dostępem do sal wykładowych, brak wyposażenia w podstawowe urządzenia biurowe (komputer, drukarka, kserokopiarka), ograniczenia formalno-prawne, koszty

związane z obsługą finansowo - księgową, trudności w pozyskiwaniu partnerów do wspólnych projektów.

Także brak profesjonalnej wiedzy z zakresu zarządzania organizacją i pozyskiwania dodatkowych funduszy na działalność wśród kadry zarządzającej UTW stanowi istotny problem ich rozwoju (co nie powinno dziwić, mając na uwadze, że liderami UTW są na ogół osoby starsze, emeryci).

Od 2009 r. Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW podejmuje działania pomocowe dla UTW, takie jak np. szkolenia dla liderów UTW (tzw. Akademia Liderów UTW) i inne działania projektowe, które służą zmianie obecnej sytuacji w powyższym zakresie.³

Cele i sposoby działania UTW

Nazwa "uniwersytet" sugeruje, że UTW są placówkami kształcenia. Jednak spektrum ich działania jest zdecydowanie szersze niż w przypadku typowej uczelni i obejmuje poza działaniami edukacyjnymi działalność aktywizującą oraz integrującą środowiska lokalne.

UTW należą do grupy nieformalnych placówek kształcenia ustawicznego dla osób starszych.

Na przestrzeni lat, pierwotny, klasyczny model UTW ściśle związany z uczelnią wyższą i akademickimi formami kształcenia, ulegał przeobrażeniom, uwzględniając zachodzące zmiany w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym kraju, które dotyczą w szczególności starszego pokolenia.

Postęp technologiczny, zmiany cywilizacyjne, procesy demograficzne, wydłużający się okres życia ludzi, wreszcie chęć utrzymania jak najdłużej aktywności psychofizycznej po przejściu na emeryturę sprawiły, że do programów edukacyjnych kierowanych do osób starszych włączone zostały aktualne, współczesne problemy.

W ten sposób UTW mogą zapewnić osobom starszym zaspokojenie takich potrzeb jak: samokształcenie, poznawanie środowiska, bycie w grupie, akceptacja, poszerzanie wiedzy i umiejętności, wypełnianie wolnego czasu, stymulacja psychiczna i fizyczna, poznawanie

³ Zob. na: www.federacjautw.pl

nowych technologii i sposobów komunikowania się, a także możliwość realizacji młodzieńczych zainteresowań.

Innymi, równie ważnymi celami działania UTW są aktywizacja i integracja osób starszych oraz włączanie ich w życie publiczne i obywatelskie społeczności lokalnych jako pełnoprawnych członków społeczeństwa obywatelskiego.

Szczególnymi celami UTW są: inspirowanie osób starszych do różnych form aktywności fizycznej, kształtowania zdrowego stylu życia, podnoszenie świadomości znaczenia ruchu w codziennym życiu seniorów oraz pobudzanie do racjonalnego planowania, organizowania i spędzania czasu wolnego. Niezwykle ważną rolą UTW jest integracja międzypokoleniowa oparta na inicjowaniu współpracy z placówkami edukacyjnymi i oświatowymi. Dzięki temu w UTW można odbywać praktyki studenckie i staże zawodowe, podczas których studenci i absolwenci uczelni prowadzi kursy komputerowe, lektoraty języków obcych, zajęcia ruchowo-rekreacyjne oraz wiele innych form zajęć dla osób starszych.

Liczne UTW podejmują z dobrym efektem współpracę z krajowymi i międzynarodowymi organizacjami seniorskimi, w której niezwykle ważna jest m.in. wymiana doświadczeń.

Można stwierdzić, że działalność UTW zmierza do szerokiego włączenia osób starszych w wielowymiarowy proces edukacji, aktywizacji i integracji, nadający życiu sens na tle przemian cywilizacyjnych. Inspiruje seniorów do różnych form aktywności i ma na celu przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu oraz przejawom dyskryminacji. Jest też wyrazem troski o zapewnienie osobom starszym godnego miejsca w społeczeństwie obywatelskim.

„Edukacja seniorów, spełniając wiele funkcji m.in. terapeutyczną, adaptacyjną, kompensacyjną, integracyjną pomaga w zaspakajaniu potrzeb osób starszych. Edukacja bez przymusu, nie z konieczności zdobycia zawodu, podniesienia kwalifikacji, lecz dobrowolna, przestaje mieć charakter utylitarny i może nawet komercyjny, a staje się drogą realizacji własnego człowieczeństwa, przeżywania własnego jestestwa. Szansą rozwoju i istnienia w takim wymiarze, który dotychczas nie był w pełni realizowany. Wzrastająca lawinowo liczba

*sluchaczy i samych uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce wydaje się to potwierdzać”.*⁴

Przykładowe określenie celów i sposobów działania w statutach i regulaminach UTW

Cele UTW:

- prowadzenie edukacji w różnych dziedzinach nauk, a w szczególności w zakresie medycyny i profilaktyki zdrowia, nauk humanistycznych, kultury i sztuki, nauk społecznych, ekonomicznych i prawnych, nauk technicznych, a także nauk o ziemi i wszechświecie;
- aktywizacja społeczna osób starszych poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju formach życia społecznego, propagowanie zasad kulturalnego współżycia społecznego;
- propagowanie i popieranie różnorodnych form aktywności intelektualnej, psychicznej i fizycznej adekwatnie do wieku, stopnia sprawności i zainteresowań członków stowarzyszenia;
- podejmowanie działań zmierzających do utrzymania, nawiązywania i zacieśniania więzi i kontaktów osobistych między mieszkańcami regionu, a szczególnie pomiędzy osobami starszymi i młodym pokoleniem;
- inspirowanie wszelkich działań na rzecz środowiska ludzi starszych, w tym również osób niepełnosprawnych, bezrobotnych i chorych;
- upowszechnianie wiedzy o środowisku lokalnym, w szczególności poprzez prezentowanie dorobku kulturalno-społecznego, walorów leczniczych, turystycznych oraz organizowanie spotkań z osobami znanymi i zasłużonymi; współpraca z uczelniami wyższymi, jednostkami samorządu terytorialnego, placówkami kulturalno-oświatowymi, instytucjami, organizacjami pozarządowymi i podmiotami gospodarczymi;
- współpraca z krajowymi i zagranicznymi organizacjami na rzecz osób starszych.

Realizacja celów UTW, na przykładzie stowarzyszeń UTW, poprzez:

- organizację wykładów, seminariów, lektoratów języków obcych, odczytów, konferencji, spotkań, prelekcji, konkursów, wystaw, koncertów, wyjazdów edukacyjnych i innych

⁴ *Agnieszka Majewska –Kafarowska „Edukacja seniorów w procesie rewalidacji społecznej starzejącego się społeczeństwa.” CHOWANA t.2 Edukacja wobec starości- tradycja i współczesność. Wyd. UŚ Katowice 2009*

zajęć; prowadzenie praktycznych zajęć z zakresu kultury fizycznej i rekreacji, organizowanie wycieczek turystycznych i krajoznawczych;

- przekazywanie przez członków stowarzyszenia nabytych doświadczeń życiowych i zawodowych młodzieży i innym grupom społecznym, potrzebującym wsparcia;
- *współpracę z krajowymi i zagranicznymi uniwersytetami trzeciego wieku oraz ich związkami ze szkołami wyższymi, placówkami naukowo-badawczymi, instytucjami rządowymi, jednostkami samorządu terytorialnego oraz instytucjami samorządowymi, organizacjami pozarządowymi oraz środkami masowego przekazu i sektorem gospodarczym, a także z osobami o uznanym autorytecie;*
- prowadzenie działalności wydawniczej;
- prowadzenie działalności badawczej;
- prowadzenie działalności w zakresie poradnictwa obywatelskiego i prawnego;
- tworzenie grup samopomocowych;
- występowanie z wnioskami i opiniami do właściwych władz, urzędów, instytucji, organizacji i fundacji w sprawach związanych z działalnością stowarzyszenia.

(źródło: Poradnik „Zarządzanie Uniwersytetem Trzeciego Wieku krok po kroku”, wyd. Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Nowy Sącz 2012)

Programy UTW w praktyce konkretyzują opisane wyżej cele. Zasadniczo, są opracowane przez zarządzających z udziałem słuchaczy tj. rady programowe lub programowo- naukowe, samorząd słuchaczy i uwzględniają ich wnioski. Rok akademicki w UTW, podobnie jak w uczelniach wyższych trwa od października do czerwca, i zaczyna się corocznie uroczystą inauguracją. Jest podzielony na 2 semestry, zimowy i letni, na ogół z przerwą międzysemestralną.

Przykładowy program UTW, nawiązujący do tradycji akademickich, zawiera różne formy i metody zajęć dydaktycznych oraz i aktywizujących jak np.

A) wykłady :

- audytoryjne, przeznaczone dla całej społeczności UTW,
- specjalistyczne, w sekcjach, przeznaczone dla zainteresowanej grupy, o określonej tematyce np. przyrodniczej, historycznej, z zakresu profilaktyki zdrowotnej itp.,
- otwarte, w których mogą wziąć udział także osoby nie będące słuchaczami UTW.

Informacje o wykładach otwartych zamieszcza się na stronie internetowej UTW lub przekazuje się poprzez lokalne media.

- B) seminaria, konwersatoria; są formą kształcenia, w których słuchacze biorą czynny udział, niejednokrotnie przygotowując uprzednio część zagadnień i np. prezentują je w postaci referatu.
- C) kursy języków obcych (lektoraty); są formą kształcenia z aktywnym udziałem słuchaczy. Organizowane są na różnych poziomach zaawansowania, najczęściej w grupach. Celem kursów jest nauczenie od podstaw lub doskonalenie znajomości języka obcego oraz konwersacja. Dodatkowym walorem lektoratów jest na ogół także poznanie historii i kultury kraju danego języka obcego.
- D) kursy komputerowe; są formą kształcenia z wykorzystaniem sprzętu komputerowego oraz Internetu. Organizowane są na różnych poziomach zaawansowania, najczęściej w grupach. Udział w kursie pozwala nabyć umiejętności w zakresie nowoczesnych technologii, ułatwiających komunikację oraz korzystanie z usług na odległość.
- E) warsztaty, ćwiczenia, zespoły pracy twórczej są to aktywne formy zajęć w grupach, rozwijające zainteresowania, stwarzające możliwość poznania lub nabycia nowych umiejętności, dające radość i satysfakcję słuchaczom. Dotyczą rozmaitych dziedzin np. warsztaty plastyczne, teatralne, muzyczne, taneczne, psychologiczne, pamiątkarskie, literackie, poetyckie, animacji kultury, dziennikarskie, prawne, pierwszej pomocy przedmedycznej itp.
- F) zajęcia rekreacyjno - ruchowe, to aktywne zajęcia z zakresu kultury fizycznej, najczęściej w zorganizowanych grupach, zapewniające utrzymanie dobrej kondycji fizycznej, poprawiające sprawność i dobre samopoczucie a także kształtujące nowe nawyki w zakresie zdrowego stylu życia osób starszych. Zajęcia odbywają się na ogół w sali gimnastycznej, na basenie, a także w terenie (np. nordic walking). Organizowane są również wycieczki piesze i autokarowe, rajdy turystyczne, złazy, olimpiady i spartakiady sportowe. Na ogół są one dostosowane do możliwości fizycznych i zdrowotnych uczestników.

Program na dany rok akademicki uzupełniany jest harmonogramem zajęć z uwzględnieniem: terminów, tematyki, informacji o wykładowcy/ instruktora, miejsca i godzin. Do prowadzenia zajęć w UTW zaprasza się wykładowców uczelni wyższych, pracowników

naukowych jak również specjalistów - praktyków z różnych dziedzin: nauki, kultury, polityki społecznej, ekonomii, gospodarki i wielu innych. W wielu UTW sami słuchacze prowadzą niektóre zajęcia, wykorzystując swoją wiedzę i doświadczenie.⁵

Konsolidacja środowiska UTW – Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW

Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW powstała w 2007 r., jako związek stowarzyszeń UTW i jej głównym celem jest konsolidacja środowiska, jego reprezentowanie w kontaktach z władzami i innymi partnerami, udzielanie wsparcia dla UTW, pomoc w tworzeniu nowych placówek UTW.

W 2012 r. Federacja UTW była współorganizatorem Obchodów Roku UTW i pierwszego Kongresu UTW, który odbył się w Warszawie w dniach 19-20 marca i zgromadził prawie 3 tys. reprezentantów UTW oraz gości, wśród których byli przedstawiciele najwyższych władz państwowych.

Wybrane, ważniejsze inicjatywy Federacji UTW to:

- prowadzenie Punktu Konsultacyjno - Doradczego dla UTW i osób chcących utworzyć UTW;
- opracowanie i realizacja cyklu szkoleń pod nazwą „Akademia Lidera UTW”;
- coroczna organizacja Forum III Wieku przy Forum Ekonomicznym w Krynicy Zdroju (wspólna inicjatywa Sądeckiego UTW i Federacji UTW);
- opracowanie, promowanie i wdrażanie standardów działania UTW w Polsce.
- wspieranie i promowanie aktywności fizycznej osób starszych – coroczna, cykliczna Ogólnopolska Olimpiada Sportowa UTW w Łazach (współpraca Federacji UTW z UTW w Łazach)

Federacja UTW prowadzi bieżącą, aktywną współpracę z instytucjami publicznymi szczebla centralnego, regionalnego i lokalnego a także z licznymi organizacjami sektora

⁵ *Standardy działania Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, wyd. Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Nowy Sącz 2012; *Zarządzanie Uniwersytetem Trzeciego Wieku krok po kroku*, wyd. Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń UTW, Nowy Sącz 2012

pozarządowego. Współpracuje m.in. z : Kancelarią Prezydenta RP, Kancelarią Prezesa Rady Ministrów, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Narodowym Bankiem Polskim, Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Skarbu Państwa, Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Ministerstwem Sportu i Turystyki, Pełnomocnikiem ds. Równego Traktowania, Rzecznikiem Praw Pacjenta, Parlamentarnym Zespołem ds. UTW, Parlamentarnym Zespołem ds. Osób Starszych, Samorządem Województwa Małopolskiego, Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności, Fundacją Instytut Studiów Wschodnich.

Federacja UTW opracowuje i realizuje projekty o charakterze ogólnopolskim, dofinansowane ze środków krajowych i UE, na rzecz całego środowiska UTW. W 2009 r. opracowana została diagnoza środowiska UTW, w oparciu o którą zidentyfikowano obszary niezbędnej pomocy i wsparcia dla UTW.⁶

Rok 2012 Rokiem UTW - „Pakt na rzecz seniorów” deklaracja końcowa.

Symbolicznym wydarzeniem Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej było ogłoszenie przez Senat RP roku 2012 Rokiem UTW.

W Europejskim Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, pragnąc podkreślić znaczenie edukacji dla rozwoju i wykorzystania potencjału starszego pokolenia Polaków oraz wskazać na ogromną rolę, jaką odgrywają seniorskie organizacje samopomocowe, Senat Rzeczypospolitej Polskiej uchwałą z dnia 1 lutego 2012 r. ustanowił rok 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku.⁷

Patronat honorowy nad tą inicjatywą objęła pani Anna Komorowska małżonka Prezydenta RP. Za główny cel ustanowienia Roku UTW uznano podniesienie kształcenia osób starszych do rangi rządowego zadania administracji publicznej i objęcie go systemowym wsparciem ze strony Państwa, czyli stworzenie podwalin partnerstwa między środowiskiem UTW a najwyższymi organami RP.

⁶ Marta Lenart, *Raport z diagnozy Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, Nowy Sącz 2009; *Tworzenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku krok po kroku*, wyd. Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń, Nowy Sącz 2012

⁷ fragment uchwały Senatu RP, przytoczonej w całości niżej

Pośród celów Roku UTW zapisano ponadto takie jak:

- budowanie autorytetu UTW jako ważnych centrów kształcenia ustawicznego oraz aktywności obywatelskiej seniorów;
- zacieśnienie współpracy z lokalnymi ośrodkami akademickimi oraz organami samorządu terytorialnego;
- otwarcie UTW na nowe kontakty z NGO w kraju i za granicą;
- integracja polskich seniorów poza granicami kraju, a szczególnie w ramach UTW za wschodnią granicą,
- budowanie pozytywnego wizerunku osób starszych, jako pełnoprawnych obywateli, chcących mieć wpływ na sprawy społeczne, polityczne i kulturalne,
- rzecznictwo interesów środowiska seniorów wobec urzędów administracji publicznej, służby zdrowia oraz w rozwiązaniach legislacyjnych dot. osób starszych.

Projekt „Rok UTW” zyskał bardzo szerokie poparcie społeczne i instytucjonalne. Patronat naukowy objęło Polskie Towarzystwo Gerontologiczne. Zaangażowały się Zespoły Parlamentarne: Zespół ds. Osób Starszych i Zespół ds. UTW.

W kalendarzu „Roku UTW” znalazło się wiele konferencji oraz imprez organizowanych przez środowisko UTW, o charakterze ogólnopolskim, jak np. pierwszy Kongres UTW, Forum III Wieku, konferencja podsumowująca Rok UTW, a także wiele wydarzeń regionalnych i lokalnych we współpracy z władzami samorządowymi, uczelniami wyższymi, wieloma instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz seniorów. Aktywnie w promocję wydarzeń Roku UTW włączyły się media, przekazując relacje z przebiegu wielu konferencji i imprez.

Inicjatywy i propozycje środowiska UTW, kierowane do władz państwowych, istotne dla polskich seniorskich, uzyskały szeroką akceptację. Powstał Departament Polityki Senioralnej w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, został utworzony Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2012-2013, w ramach którego zorganizowano konkurs dotacyjny dla organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów. W budżecie państwa przeznaczono na ten cel 20 mln zł w 2012 r., i 40 mln zł w 2013r. W czasie konferencji podsumowującej Rok UTW, która odbyła się pod patronatem Marszałka Sejmu,

w Sali Kolumnowej Sejmu RP, przedstawiciele środowiska UTW przyjęli dokument końcowy ***Pakt na rzecz seniorów***.

Należy podkreślić, że ***Pakt na rzecz seniorów*** jest dokumentem szczególnym. Obejmuje niezwykle szerokie pole działań w zakresie polityki senioralnej, przy czym sformułowane zadania mają swych konkretnych adresatów: władze państwowe, samorząd terytorialny i co należy wyraźnie zauważyć również Uniwersytety Trzeciego Wieku. Jest to jeden z nielicznych dokumentów, który stwarza realne szanse na poprawę sytuacji starszego pokolenia. Wspecyfikowano w nim działania, których realizacja spoczywać powinna nie tylko na administracji publicznej ale i na samych zainteresowanych- seniorach- reprezentowanych przez środowisko UTW. Pełna treść ***Paktu na rzecz seniorów*** stanowi załącznik do nin. ekspertyzy.⁸

Działalność społeczna UTW w środowisku lokalnym

Wpływ na zainteresowanie osób starszych działalnością społeczną zależy od wielu uwarunkowań, takich jak np. pogarszanie się stanu zdrowia wraz z upływem lat, sytuacja materialna skutkująca zmniejszeniem oczekiwań i potrzeb co do jakości życia, poczucie osamotnienia i marginalizacji, ogólna niechęć do aktywności społecznej mająca często związek z postawami we wcześniejszych fazach życia i doświadczeniami życiowymi, niewystarczające kompetencje z zakresu nowoczesnych technologii. Wiele osób starszych angażuje się w pomoc rodzinie, szczególnie w opiekę i wychowanie wnuków, a także w opiekę nad członkami rodziny, osobami niesamodzielnymi. Powyższe uwarunkowania mają ważny wpływ na podejmowanie aktywności społecznej przez osoby starsze.

Działalność społeczna seniorów może przyjmować różne formy. Wymienić można wśród nich m.in. zaangażowanie w ramach organizacji pożytku publicznego, UTW, klubów seniora, wspólnot lokalnych, działań samopomocowych, kół gospodyń wiejskich itp.

UTW oprócz funkcji edukacyjnych prowadzą różnego rodzaju działania społeczne na rzecz wspólnot lokalnych. Zaangażowani w takie działania są zarówno liderzy jak i słuchacze

⁸ Publikacja *Rok 2012 Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku*, Warszawa 2012, ER2012

UTW, wolontariusze a także inne osoby spoza środowiska UTW (np. mieszkańcy, uczniowie, studenci). Wyraźny wpływ na zaangażowanie się UTW w działalność społeczną ma jego forma organizacyjno - prawna. Praca na rzecz społeczności lokalnej jest szczególnie zauważalna w tych UTW, które mają status organizacji pozarządowych. W tych przypadkach już samo założenie i prowadzenie UTW jest przykładem samoorganizacji i pracy społecznej wielu osób starszych.

Znacznie rzadziej działalność społeczna jest prowadzona w UTW przy samorządowych jednostkach organizacyjnych (np. domach i centrach kultury, bibliotekach itp.) oraz w UTW w uczelniach wyższych.

Pośród inicjatyw społecznych realizowanych przez UTW wymienia się m.in. działania na rzecz:

- osób starszych (np. wspieranie DPS poprzez organizację w nich występów, wspólnego spędzania czasu z pensjonariuszami, udzielanie pomocy rzeczowej)
- dzieci w wieku przedszkolnym (np. organizowanie czytania książek, występów artystycznych z udziałem seniorów i dzieci, organizowanie wspólnych imprez i zajęć itp.)
- młodzieży szkolnej (np. organizowanie imprez i spotkań międzypokoleniowych, imprez edukacyjnych oraz rekreacyjno- turystycznych)
- osób niepełnosprawnych (organizowanie zajęć, spotkań, imprez integracyjnych, pomoc rzeczowa lub finansowa, odwiedziny, pomoc w dotarciu na zajęcia UTW itp.)
- mieszkańców miejscowości w której działa UTW (np. organizowanie pikników, festynów, imprez integracyjnych i kulturalnych jak np. wystawy prac malarskich słuchaczy, koncerty, występy artystyczne, imprezy okolicznościowe np. z okazji Dnia Seniora; na ogół mają one charakter otwarty dla mieszkańców danego miasta.

UTW organizują również tzw. wykłady otwarte, w których mogą uczestniczyć osoby niebędące słuchaczami. Udostępniane są mieszkańcom, na ogół bezpłatnie, publikacje wydawane przez UTW (np. biuletyny UTW, informatory UTW itp.) Prowadzone są strony internetowe UTW.⁹

⁹ Marta Lenart, *Raport z diagnozy uniwersytetów trzeciego wieku w Polsce*, wyd. Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW, Nowy Sącz, 2009; Projekt „ZOOM na UTW”. Zestawienie danych z badania ilościowego - wersja do konsultacji. Towarzystwo Inicjatyw Twórczych ę; Warszawa, listopad 2012

Większość UTW mobilizuje do działalności społecznej swoich słuchaczy najczęściej przy okazji wykładów, zajęć, spotkań i zebrań. Społeczna aktywność UTW przejawia się także w podejmowaniu współpracy z lokalnymi jednostkami samorządu, organizacjami pozarządowymi, różnymi instytucjami i środowiskami. W partnerstwie z ww. podmiotami UTW realizują projekty na rzecz społeczności lokalnej i środowiska seniorów, co przyczynia się do lepszego zrozumienia ich potrzeb a także zmiany negatywnego stereotypu.

Ważne znaczenie w działalności UTW odgrywa funkcja integracyjna. Słuchacze UTW nawiązują między sobą bezpośrednie kontakty, zawierają przyjaźnie, spotykają się także poza zajęciami. Interesują się i troszczą wzajemnie o siebie, w potrzebie udzielają sobie pomocy, odwiedzają w chorobie, organizują nieformalne grupy wsparcia.

Problematyka podnoszenia świadomości prawnej i obywatelskiej seniorów, stanowi dla wielu UTW ważne wyzwanie. Jest włączana zarówno do tematyki wykładów, seminariów oraz spotkań. Organizowane są dyżury prawników udzielających bezpłatnych porad prawnych.

Niektóre UTW rozwijają działalność poradni prawnych i obywatelskich, w których osoby starsze mogą uzyskać informacje, porady i wyjaśnienia. Rozwój tej działalności wymaga od UTW włączenia do współpracy specjalistów oraz zapewnienia odpowiednich warunków lokalowych. Jako przykład dobrej praktyki można wskazać działalność Sądeckiego UTW w Nowym Sączu, który jest organizatorem 2 ośrodków poradnictwa prawnego i obywatelskiego w Nowym Sączu i Limanowej, w województwie małopolskim.¹⁰

UTW podejmują działania mające na celu rozwój zaangażowania seniorów w aktywność społecznie użyteczną oraz w działania na rzecz innych osób, szczególnie niepełnosprawnych i niesamodzielnych. Obserwuje się zwiększenie zainteresowania udziałem w różnych formach wolontariatu i samopomocy.

¹⁰ <http://sutw.pl/poradniaprawna/index.php>;

http://www.sutw.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=230&Itemid=176

Wiele UTW uczestniczy w programach krajowych i międzynarodowych promujących i upowszechniających rozwój wolontariatu. Dobrym przykładem współpracy UTW i innych organizacji jest program "Seniorzy w akcji" realizowany przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”, dofinansowany ze środków PAFW, ukierunkowany na promowanie wolontariatu osób dojrzałych, a także program Grundtvig wspierający uczenie się osób dojrzałych i edukację międzypokoleniową oraz dofinansowujący międzynarodowe projekty wolontariatu seniorów.

Regionalne inicjatywy na rzecz seniorów

Doświadczenia Uniwersytetów Trzeciego Wieku w związku z Rokiem UTW oraz przyjętym dokumentem „Pakt na rzecz seniorów” mogą być pomocne w organizowaniu na szczeblu regionalnym szerokiej koalicji partnerów - organizacji pozarządowych i instytucji, działających na rzecz osób starszych i kształtujących zręby regionalnej polityki senioralnej.

W oparciu o potencjał UTW w poszczególnych województwach oraz istniejące już w kilku regionach tzw. Forum UTW (np. Dolnośląskie, Wielkopolskie, Małopolskie, Lubelskie) możliwe jest tworzenie koalicji regionalnych.

Z dotychczasowej praktyki wynika, że spotkania Forum UTW obejmowały wymianę doświadczeń, wypracowanie wspólnych stanowisk i opinii w odniesieniu do działań samorządu wojewódzkiego (marszałka, zarządu i sejmiku województwa) jak również do wojewody, jako przedstawiciela rządu w terenie.

Tworzenie regionalnych koalicji ma dodatkowe uzasadnienie również ze względu na budowanie krajowej strategii starzejącego się społeczeństwa, które to zadanie zlecone zostało przez rząd Ministrowi Pracy i Polityki Społecznej. Wypracowane stanowiska, na szczeblu regionalnym, mogą stanowić istotny wkład do tej inicjatywy.

Dobre praktyki:

”Wyzwania Małopolski w kontekście starzejącego się społeczeństwa. Podejście strategiczne”

Proces starzenia się społeczeństwa jest procesem powszechnym, nieuniknionym i nieodwracalnym, do którego przygotować winny się także władze regionalne. Dobrym przykładem jest inicjatywa samorządu województwa małopolskiego, który opracował w 2010 roku strategię ”Wyzwania Małopolski w kontekście starzejącego się społeczeństwa. Podejście strategiczne”. W pracach nad dokumentem brały udział także osoby reprezentujące środowisko UTW w Małopolsce oraz przedstawiciele Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW, dzieląc się swoimi doświadczenia z zakresu edukacji i aktywizacji osób starszych. Wieloaspektowe podejście do zmian demograficznych w regionie uwzględnia m.in.:

- przemiany demograficzne i starzenie się populacji,
- potrzeby zdrowotne, opieki długoterminowej i opiekuńczej osób starszych możliwości i warunki realizacji w Małopolsce,
- potrzeby mieszkaniowe, przestrzenne i transportowe osób starszych,
- potencjał edukacyjny i społeczny Małopolski,
- zasoby gospodarcze w Małopolsce,
- wnioski i rekomendacje. Promocja małopolskiej strategii ”Srebrna gospodarka”.

Jest to nowatorskie w skali kraju opracowanie, ukierunkowane na potrzeby starzejącej się populacji, a jednocześnie jest to strategia przyjazna wszystkim grupom wiekowym. Szczególnie interesująca, w kontekście tematyki niniejszej ekspertyzy, jest część V dokumentu, w której zawarto m.in. zestawienie aktywności organizacji pozarządowych związane z potrzebami osób starszych oraz rekomendacje w obszarze kapitału ludzkiego i społecznego.

Upowszechnienie tego dokumentu, również w innych regionach kraju a także wśród organizacji pozarządowych, zajmujących się działalnością na rzecz osób starszych, byłoby ze wszelkich miar uzasadnione.¹¹

Aktywność osób starszych w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020.

Wdrożenie systemowych rozwiązań zwiększających poziom uczestnictwa osób starszych w systemie kształcenia ustawicznego, w tym instrumentów finansowego wsparcia uniwersytetów trzeciego wieku oraz kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie i korzystanie z kształcenia ustawicznego zostało wpisane w kierunki polityki rozwoju województwa, w ramach rozwoju kapitału intelektualnego.

Przedstawiciele małopolskich UTW oraz Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń UTW aktywnie uczestniczyli w konsultacjach społecznych nad projektem strategii i zgłaszali wnioski. Nowatorskie postanowienia Strategii, w odniesieniu do osób starszych, mogą posłużyć jako przykład dobrej praktyki dla samorządów wojewódzkich.¹²

Plebiscyt „ Poza stereotypem” – organizator: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie od 7 lat organizuje coroczny plebiscyt „Poza stereotypem”. Celem plebiscytu jest promowanie i nagradzanie aktywnych seniorów, którzy w różnych społecznie cenionych formach działalności wyróżniają się na tle innych.

Tytuł „ Poza stereotypem - Senior Roku ” może otrzymać osoba, która będąc w wieku emerytalnym (minimalny wiek kandydata - 55 lat) i nieaktywną zawodowo:

- jest liderem społeczności lokalnej,
- aktywnie działa w organizacji pozarządowej, klubie seniora, uniwersytecie trzeciego wieku, grupie nieformalnej itp.,
- bezinteresownie angażuje się w pomoc innym,
- angażuje się w inne działania m in. związane z krzewieniem kultury, sztuki i historii regionu,

¹¹ Dokument jest dostępny na stronie internetowej: http://www.malopolskie.pl/Pliki/2010/MSR_2_19-20_2010.pdf

¹² Dokument jest dostępny na stronie internetowej: http://www.malopolskie.pl/Pliki/2011/projekt_4.pdf

- udowodniła, że warto działać z pasją, czyli jest osobą poza stereotypem i uczy nas czegoś ważnego, robi coś niezwykłego o czym warto powiedzieć innym.

Osoby, które mogą być zgłaszane do udziału w Plebiscycie powinny:

- być liderami społeczności lokalnej,
- aktywnie działać w organizacji pozarządowej, klubie seniora, uniwersytecie trzeciego wieku, grupie nieformalnej itp.,
- bezinteresownie angażować się w pomoc innym,
- udowodnić, że można działać z pasją.
- ponadto kandydat musi być mieszkańcem Województwa Małopolskiego i być nieaktywnym zawodowo, oraz mieć ukończone 55 lat.

Kandydatów ubiegających się o tytuł Seniora Roku mogą zgłaszać przede wszystkim:

- organizacje pozarządowe,
- podmioty kościelne,
- jednostki pomocy społecznej,
- instytucje kultury,
- administracja publiczna,
- dopuszcza się zgłaszanie kandydatur przez grupy nieformalne oraz osoby fizyczne.

[Regulamin Plebiscytu](#), [karta](#) zgłoszenia, [formularz rekomendacji](#) oraz [oświadczenie](#) kandydata znajdują się na stronie internetowej organizatora. Patronat medialny sprawują krakowskie media.

Załącznik nr 1

Europejski Rok Aktywności Osób Starszych
i Solidarności Międzypokoleniowej 2012

Parlamentarny Zespół ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku

DEKLARACJA KOŃCOWA UCZESTNIKÓW KONFERENCJI UNIWERSYTETÓW TRZECIEGO WIEKU ZORGANIZOWANEJ DLA PODSUMOWANIA OBCHODÓW ROKU UTW, Sejm 19 listopada 2012 r.

Uczestnicy Konferencji Uniwersytetów Trzeciego Wieku uznają, że obchody ROKU Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Polsce stanowią znaczący wkład w Europejski Rok Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, wobec czego katalog jego dokonań, rekomendacji oraz kierunków strategii na rzecz seniorów powinien znaleźć się w rządowym raporcie z obchodów ER 2012 sporządzonym na szczeblu krajowym i europejskim, jak również zostać włączony do programu polityki senioralnej w Polsce.

Przyjęte w Pakcie na rzecz Seniorów kierunki działań i rekomendacje wpisują się w postanowienia tzw. Planu Madryckiego, zobowiązującego państwa członkowskie Unii Europejskiej do uznania za priorytetowe działań w zakresie integracji osób starszych, poprawy ich sytuacji życiowej i społecznej, promowania zdrowia i dobrostanu w starszym wieku oraz zapewnienia wspierającego środowiska życia.

Niniejsza Deklaracja odwołuje się do treści **Paktu na rzecz Seniorów** i stanowi uogólnienie zawartych w nim szczegółowych rozwiązań, rekomendacji i postulatów.

1. Za najważniejsze dokonania obchodów ROKU UTW uznajemy:

- 1/ nadanie wysokiej rangi problemom senioralnym i idei ROKU Uniwersytetów Trzeciego Wieku przez uhonorowanie obchodów Uchwałą Senatu RP z 1 lutego 2012 r.;
- 2/ zorganizowanie pierwszego w 37-letniej historii ruchu UTW Kongresu Uniwersytetów Trzeciego Wieku – 19 marca 2012 r.;
- 3/ objęcie obchodów ROKU UTW honorowym patronatem przez Małżonkę Prezydenta RP Panią Annę Komorowską;

- 4/ powołanie Parlamentarnego Zespołu ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku pod przewodnictwem posła Michała Szczerby;
- 5/ utworzenie w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej Departamentu ds. Polityki Senioralnej – pierwszej w historii komórki organizacyjnej administracji centralnej odpowiedzialnej za tworzenie i rozwój działalności skierowanej do seniorów;
- 6/ poparcie rządu dla rozwoju ekonomii społecznej i wdrożenie programu finansowego i logistycznego wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym organizacji seniorskich, poprzez przeznaczenie na ten cel do roku 2015 kwoty 25 mln zł;
- 7/ uchwalenie i wdrożenie Rządowego Programu na rzecz Aktywizacji Społecznej Osób Starszych (ASOS) z komponentem konkursowym dla organizacji seniorskich i budżetem na lata 2012-2013 w kwocie 60 mln zł;
- 8/ opracowanie dokumentu pt. *Pakt na rzecz Seniorów* i uzyskanie rekomendacji do jego wdrożenia ze strony zarówno liderów UTW jak najważniejszych instytucji centralnych, samorządu terytorialnego i świata nauki.

2. Uczestnicy Konferencji przyjmują n/w kierunki strategii działania dla UTW:

- 1/ wdrażanie polityki wysokich standardów działania UTW, budowanie dobrej marki UTW, standaryzację jakości, a docelowo zbudowanie systemu akredytacji;
- 2/ zajmowanie aktywnych postaw i podejmowanie nowych wyzwań wynikających ze zjawisk społecznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa oraz inspirowanie udziału osób starszych w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego i ich aktywizacji na rynku pracy;
- 3/ rozwój wolontariatu wewnątrz i międzypokoleniowego oraz aktywności w środowiskach lokalnych ze szczególnym uwzględnieniem działań samopomocowych na rzecz osób o ograniczonej, ze względu na wiek, samodzielności i zaradności życiowej;
- 4/ rozwój przedsiębiorczości i zwiększanie aktywności zawodowej osób starszych, poprzez inspirowanie działań w zakresie silver economy, rozwój ekonomii społecznej, organizowanie usług pomocowych i doradztwa na rzecz seniorów w różnych obszarach ich życia, otwarcie UTW na współpracę ze sferą biznesu;

5/ promowanie dobrych praktyk samorządów, wyróżnianie wybitnych osób, działaczy społecznych, producentów itp., których działania zapewniają wysoką jakość życia osób starszych i sprzyjają rozwojowi organizacji seniorskich;

6/ utworzenie Krajowej Rady Konsultacyjnej ds. Uniwersytetów Trzeciego Wieku jako organu reprezentującego całe środowisko UTW, kreującego politykę i strategię dla UTW, nadzorującego realizację *Paktu na rzecz Seniorów* oraz inspirującego kontakty z instytucjami centralnymi, międzynarodowymi, koordynującego konsultacje środowiskowe w zakresie projektów rozwiązań legislacyjnych dotyczących osób starszych i organizacji seniorskich;

7/ promowanie we wszelkich dostępnych formach i mediach marki UTW, dobrych praktyk, dorobku ruchu Uniwersytetów Trzeciego Wieku, w tym osiągnięć obchodów ROKU UTW oraz kapitału intelektualnego, zawodowego i wytwórczego polskich seniorów.

3. Uczestnicy Konferencji UTW rekomendują zasady i kierunki polityki senioralnej Państwa:

1/ utworzenie działu administracji rządowej „osoby starsze” i powierzenie mu zadania stworzenia spójnych państwowych i samorządowych polityk senioralnych, jako integralnej części strategii rozwoju kraju i strategii sektorowych;

2/ zapewnienie partycypacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku i innych organizacji seniorskich w kreowaniu polityki senioralnej na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym z wykorzystaniem dotychczasowego ich dorobku i doświadczeń oraz funkcjonujących narzędzi legislacyjnych, dobrych praktyk parlamentarnych i samorządowych;

3/ uznanie kształcenia ustawicznego osób starszych, w tym w formie Uniwersytetów Trzeciego Wieku, za pełnoprawną część krajowego systemu edukacji i stworzenie podstaw prawnych do udzielania im wsparcia logistycznego i finansowego ze strony wyższych uczelni i innych instytucji naukowych.

4/ uznanie Uniwersytetów Trzeciego Wieku za ważne centra profilaktyki gerontologicznej, zapewniające osobom starszym utrzymywanie się w dobrej kondycji psychofizycznej, poczucie bezpieczeństwa socjalnego, inspirujące do aktywności obywatelskiej, solidarności wewnątrz i międzypokoleniowej i integracji społecznej;

5/ rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego na rzecz tworzenia przyjaznej przestrzeni publicznej dla osób starszych na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym, w tym w zakresie praw obywatelskich, edukacji konsumenckiej, usług oraz doradztwa finansowego i prawnego;

6/ przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, informatycznemu i finansowemu oraz wszelkim przejawom dyskryminacji ze względu na wiek zarówno w życiu publicznym, ochronie zdrowia, gospodarce i na rynku pracy;

7/ wspieranie wzrostu kapitału społecznego osób starszych w Polsce, szczególnie poprzez tworzenie warunków do kształcenia się przez całe życie, rozwoju Uniwersytetów Trzeciego Wieku i innych organizacji seniorskich;

8/ wspieranie i konsolidacja polonijnych organizacji seniorskich, w tym polskich Uniwersytetów Trzeciego Wieku, stanowiących ośrodki polskości, więzi z krajem, krzewienia kultury i tradycji, w tym także dla młodego pokolenia Polaków urodzonych za granicą;

9/ wspieranie rodziny jako optymalnej instytucji opiekuńczej dla osób starszych, wdrażanie rozwiązań prawnych gwarantujących opiekę osobom o ograniczonej autonomii, zależnym od pomocy osób trzecich, w sposób określony w projekcie ustawy i pomocy osobom niesamodzielnym.

4. Uczestnicy Konferencji UTW postulują do władz centralnych o:

1/ kontynuowanie w roku 2014 i dalszych Rządowego Programu na rzecz Aktywizacji Społecznej Osób Starszych (ASOS) wraz z zabezpieczeniem w budżecie centralnym środków publicznych na jego finansowanie, nie mniejszych niż w latach 2012-2013;

2/ włączenie rekomendacji i postulatów zawartych w Pakcie na rzecz Seniorów do polityki senioralnej państwa;

3/ powierzenie, do czasu utworzenia działu administracji „osoby starsze”, Departamentowi ds. Polityki Senioralnej MPiPS:

a/ roli koordynatora zagadnień senioralnych w Polsce, w tym wprowadzania sukcesywnych zmian legislacyjnych przyjaznych osobom starszym i rozwojowi ich organizacji;

b/zadania wypracowania stałych form komunikowania się i społecznych konsultacji zapewniających partycypację organizacji seniorskich w podejmowaniu kluczowych decyzji Państwa wobec osób starszych;

c/zadania współdziałania i wspierania UTW i innych organizacji seniorskich w realizacji strategii wobec osób starszych określonej w Pakcie na rzecz Seniorów;

4/ upoważnienie Ministra Pracy i Polityki Społecznej do podpisania z przedstawicielami środowiska UTW Porozumienia o współdziałaniu administracji rządowej z organizacjami seniorskimi oraz wspieraniu realizacji Paktu na rzecz Seniorów.

5. Uczestnicy Konferencji rekomendują liderom UTW, instytucjom rządowym i samorządowym włączyć się w realizację Paktu na rzecz Seniorów poprzez:

1/ przyjmowanie przez Uniwersytety Trzeciego Wieku kreatywnych postaw wobec nowych wyzwań i współdziałanie z administracją rządową, samorządową, Sejmem i Senatem w realizacji polityki senioralnej i utrzymywaniu osób starszych w jak najdłuższej aktywności psychofizycznej;

2/ stałe doskonalenie metod wdrożenia Paktu na rzecz Seniorów w życie poprzez publiczną debatę nad wynikami monitorowania postępów jego realizacji;

3/ umieszczanie preferowanej w Pakcie na rzecz Seniorów problematyki osób starszych w programach współpracy jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli z organizacjami pozarządowymi oraz finansowanie konkursów dotacyjnych ukierunkowanych na ich realizację;

4/ przyjęcie zasady stałej obecności zadania pt. realizacja *Paktu na rzecz Seniorów* w programach działania i strategii dla i wobec UTW, programach konferencji, warsztatów i seminariów UTW o lokalnym, regionalnym i krajowym zasięgu.

Uczestnicy Konferencji UTW wyrażają najwyższe uznanie i podziękowanie dla wszystkich instytucji centralnych, zespołów parlamentarnych, osób publicznych i liderów UTW, których zaangażowanie i poparcie przyczyniło się do integracji środowiska Uniwersytetów Trzeciego Wieku i umożliwiło osiągnięcie niekwestionowanych sukcesów obchodów Roku Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

Szczególnie cenna jest pozytywna recenzja Paktu na rzecz Seniorów ze strony Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego, autorstwa prof. dr hab. Piotr Błędowskiego, stanowiąca dla adresatów Paktu rekomendację współdziałania przy jego realizacji.

W imieniu środowiska UTW:

Krystyna Lewkowicz Prezes Ogólnopolskiego Porozumienia Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Warszawie

Wiesława Borczyk Prezes Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Nowym Sączu

Marek Szpunar Prezes Fundacji dla Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
oraz Uczestnicy Ogólnopolskiej Konferencji UTW "Pakt na rzecz seniorów"